

„Draugo“ šimtmetį minint

Algimantas S. Gečys

▲ Algimantas S. Gečys

I rankas mums paduodamas leidinys „Draugui 100. Žygis už lietuviybę“. Juo siekiama įamžinti be pertraukos šimtą metų JAV ėjusį laikraštį. Pasitinkame leidinį su džiaugsmu ir iš dalies su vidiniu nerimu. Ar leidinys pajėgs tinkamai nušviesti šimtą metų sulaukusio laikraščio poveikį užsienyje gyvenantiems lietuviams? Laikraščio turėtą įtaką gyvenamam laikui, jo daugelio metų dėmesį Lietuvos valstybingumui, tarnystę krikščionybės principams? Apžvelgti laikraščio brandą, tobulėjimą turiniu, išvaizda ir vartota lietuvių kalba? Ar pavyks leidinyje tinkamai įvertinti leidėjų, redaktorių, laikraščio bendradarbių indėlį ir pasiaukojimą, skaitytojų ištikimybę bei remėjų

dosnumą?

„Draugo“ šimtmetis – neeilinis. Jokiam kitam lietuviškam laikraščiui, leidžiamam Lietuvoje ar užsienyje, neteko sulaukti garbingos šimto metų sukakties. Mūsų visų nuostabai, šimtmečio sulaukė krikščioniškąsias idėjas puoselėjęs katalikų laikraštis, pirmuosius žingsnius žengęs 1909 metais Pensilvanijos valstijos „angliakasių Lietuvoje“. Tuo metu Lietuva dar tebenešė carinės Rusijos vergijos jungą ir tautinės valstybės sukūrimo mintis tautos sąmonėje tebebuvo užuomazgoje.

Valstybės raidoje šimtas metų nėra ilgas laikotarpis. Tai liudija šiais metais minima tūkstantmečio sukaktis nuo Lietuvos vardo pirmą kartą paminėjimo istoriniame užsienio metraštyje. Žmogaus gyvenimo požiūriu šimtmetis tačiau – ilgas laikas. Per tą laiką į gyvenimą įvedamos net keturios žmonijos kartos. „Draugo“ pragyventas šimtmetis – išskirtinis. „Draugui“ teko užduotis Tėvynės meilę ir žmogiškąsias vertybes skiepyti net trim skirtingais laikotarpiais į Ameriką atplukdytoms emigracinėms „bangoms“ ir taip pat kelioms jau už Lietuvos sienų gimusioms bei subrandintoms kartoms. Pradėjęs skaitytojus lankyti savaitraščiu iš Wilkes Barre, Pennsylvania, „Draugas“ 1916 metais Chicagoje pradėtas leisti kaip pasaulio lietuviams skirtas dienraštis. Dienraščiu jis sugebė-

jo išlikti iki šių dienų. Šimtamečiam „Draugui“ Lietuvos valstybingumo siekio įgyvendinimui teko darbuotis per tris svetimųjų Lietuvos okupacijas, iš viso 60 metų. Žymiai mažiau, vos 40-tį metų, jam teko džiaugtis dviem atvejais atkurta nepriklausoma Lietuvos valstybe. Šiandien, Lietuvos valstybei esant prisikėlusiai nepriklausomam gyvenimui, „Draugas“ išskirtinį dėmesį skiria Lietuvos valstybės laimėjimams bei problemoms krašte, ranką tiesia ir prie savęs stengiasi glausti iš Lietuvos į užsienį atvykusius ekonominius emigrantus, siekdamas jų išlikimo Tėvynę mylinčiais lietuviais.

Žymusis literatūrologas prof. Juozas Brazaitis-Ambrasevičius, gyvenime nesišalinęs ir redaktoriaus darbo, taikliai yra nusakęs, kokia mūsų spauda ir joje rašantys žurnalistai privalėtų būti: „Žurnalistas įsipareigoja tarnauti trejopoms vertybėms: tiesai, pažangai, visuomenės interesui. Tiesai tarnaus nei peikdamas, nei girdamas asmenų ar jų darbų be rimto pagrindo. Pažangai tarnaus nesustingdamas senose gyvenimo idėjose ir formose, o stebėdamas, iškeldamas, kritiškai įvertindamas ir visuomenę informuodamas apie naujas gyvenimo idėjas ir naujas formas. Visuomenei tarnaus ją ne skaldydamas, ne kiršindamas, bet stengdamasis suprasti kitaip galvojančius, skatindamas pakęsti vienybę įvairume...“

Vartant pageltusias „Draugo“ laidas nekyla mažiausios abejonės, kad šis laikraštis sėkmingai tarnavo prof. J. Brazaičio apibrėžtomis vertybėms: tiesai, pažangai, visuomenės interesui. Į gyvenimą iškviestas, kada nihilizmas stipriai buvo palietęs to meto lietuvių tautą, kada pradinę dirvą pasaulyje ruošė marksistinė-komunistinė ideologija, patriotų lietuvių kunigų pradėtas leisti „Draugas“ neliko siauru, savyje užsidariusiu ir vien tik krikščioniškąsias tiesas puoselėjančiu laikraščiu. Atsiribojęs nuo tuo metu JAV dar palyginamai gausių unijos su Lenkija minties šalininkų, „Draugas“ nedviprasmiškai atsistojo Lietuvos valstybingumo, krikščioniškųjų vertybių, žmogaus prigimtinių teisių pusėje.

1919 metais iš Chicagoje gyvenančių lietuvių kunigų „Draugo“ leidybą perėmė Tėvai marijonai, vyriausiuoju redaktoriumi tampant kun. Pranciškui Petru Būčiui (vėliau vyskupui). Tėvų marijonų tarpe vyravo pažiūra, kad katalikams pasauliečiams eventualiai būtina patikėti „Draugo“ redagavimą, savo rankose pasilaikant atsakomybę už dienraščio ideologinę kryptį (moderavimą). 1927 metais vyriausiojo redaktoriaus pareigos buvo patikėtos pasauliečiui, Lietuvos Vyčių organizacijos darbuotojui Leonardui Šimučiui, pareigose išbuvusiam iki 1952 metų, o redaktoriumi darbavusiam net iki 1968 m. „Drauge“ vykęs pareigų pasidalijimas tarp dvasininkų ir pasauliečių geriausiai atspindi Šv. Tėvo Pijaus XI *katalikiškosios akcijos* termino aptarimą. Dvasininkai vadovauja, kontroliuoja patį veikimą, tačiau aktyvūs nariai ir vykdytojai yra pasauliečiai.

„Draugo“ žydėjimo laikotarpis prasidėjo apie 1950-sius metus, kada į jo gretas redaktoriams ir bendradarbiais įsijungė gausus būrys II Pasaulinio karo pabėgėlių – inteligentų. Dr. Stasio Goštauto teigimu („Draugas“, 2009-01-17), „Kaip ir Bostono „Lietuvių enciklopedijos“, „Draugas“ suvienijo nemažai intelektualų, kurie suprato, kad jie reikalingi paremti visus pabėgėlius tautiečius ir kad jų žodis per spaudą turi nepaprastą svorį“. Kaip laikraštis „Draugas“ niekad neturėjo problemų dėl Lietuvos valstybės nepriklausomybės, telkiant išėivijos jėgas kovai su Lietuvos engėjais, dėl krikščionybės dogmų ar Vatikano II susirinkimo Bažnyčioje „pravertų langų“. Daug, ką Vatikano II susirinkimas paskelbė, žymiai anksčiau atsispindėjo „Draugo“ skiltyse. Sugebančiai „Draugo“ redaktoriai „susitvarkė“ ir su užsienio lietuvių tarpe stiprokai visuomenę slėgusiomis „problemomis“. O tokių „problemų“ būta: prezidento Antano Smetonos autoritetinis režimas, Lietuvos diplomatinės tarnybos nesutarimai su Vyriausiu Lietuvos išlaisvinimo komitetu dėl primato laisvinant Lietuvą, katalikiškoje visuomenėje ilgokai užsilikęs dar iš Lietuvos atsivežtas ideologinis skilimas tarp krikščionių demokratų ir Lietuvių fronto bičiulių. Lietuvos okupacijai užsitęsiant iškilo „bendradarbiavimo su pavergta tauta“, JAV Lietuvių Bendruomenės įsijungimo į laisvinimo srities veiklą, schizmos pagrindu sukurtos Reorganizuotos JAV Lietuvių Bendruomenės klausimai. Redaktoriams ir Tėvų marijonų paskirtiems moderatoriams priklauso pagarba, kad jie sugebėjo problemas spręsti neužimdami kraštutinių pozicijų ir tuo nepraradami bendradarbių ir skaitytojų. Kai šiais laikais „Drauge“ tebeskaitome praeityje visuomenės kontraversišku laikyto sąjūdžio „Šviesa-Santara“ suvažiavimų Anykščiuose ir Lemonte reportažus, aiškėja, kad nors ideologiniu požiūriu užjūrio visuomenėje nesutarimų būta, „Draugo“ redaktorių sugebėta laviruoti, kitaip mąstantiems neužtrenkiant durų. Ypač džiugina faktas, kad katalikiško „Draugo“ skiltyse randa vietos kitų konfesijų pranešimai, pamaldų aprašymai, dienraštyje bendradarbiauja liuteronai ir evangelikai. Tai visiškai atspindi prof. J. Brazaičio žiniasklaidai ir žurnalistams teiktą skatinimą „pakęsti vienybę įvairume“.

Amerikiečiai sako: „Warts and all!“ Laisvai jį verčiant: spaudoje atskleistinos „...karpos ir visa kita“. Neužginčytina, kad per šimtą metų ir „Drauge“ visko būta. Ir tarpusavio nesutarimų, ir iš pareigų nušalintų redaktorių, ir amerikiečių teismuose atsidūrusių bylų. Kalbama, nors konkrečių įrodymų neturima, apie vieną sulaikytą ar net sudegintą dienraščio laidą, kai per neapsižiūrėjimą buvo išspausdintas „Draugo“ linijos neatitinkantis straipsnis. Vienas iš redaktorių stiprokai kaltintas dėl asmeniško kreipimosi į JAV besilankantį Nikitą Chruščiovą dėl senutės motinos išleidimo iš sovietų okupuotos Lietuvos. Kritikuojan-

čių teigta, kad tuo pažeista Lietuvos aneksijos nepripažinimo politika. Amžiumi vyresnieji skaitytojai galimai prisimena prieš kelis dešimtmečius vieno „Draugo“ redaktoriaus išspausdintą straipsnį apie „pilkąją didvyrę“, jo mirusią juodosios rasės uošvę. Skaitytojų tada stipriai sureaguota. 2008 metų pabaigoje JAV prezidentu išrinkus juodosios rasės Barack H. Obama anuomet kilęs sujudimas šiandien vargiai suprantamas. Nepaisant keliolikos būtų ar tik tariamų „baltų dėmių“ „Draugas“ vertai gali didžiuotis sėkmingai atlikta istorine misija.

Šis leidinys išvysta dienos šviesą dviejų visuomenininkių – vienos, gyvenančios JAV, kitos – Lietuvoje, dėka. Leidinio sudarytoja yra ilgametė dienraščio leidėjų tarybos ir valdybos narė, šiuo metu Draugo fondo pirmininkė Marija A. Remienė. Ji leidinio iniciatorė, jos rūpesčiu sutektos ir šio leidinio išleidimui būtinos lėšos. Antroji leidinio „kaltininkė“ – Lietuvoje gyvenanti žurnalistė Audronė V. Škiudaitė. Turėjusi galimybę keliais atvejais darbuotis redaktore „Drauge“ A. V. Škiudaitė puikiai žino nelengvas išėivijos žiniasklaidos sąlygas, pažįsta užsienio lietuvių galvoseną. Abiejų minėtų visuomenininkių bendradarbiavimas nėra pirmas. Kai M. A. Remienė vadovavo JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybai, 2006-siais metais buvo išleistas kapitalinis (807 pusl.) veikalas „Lietuvių pėdsakai Amerikoje“. M. A. Remienė surinko veikalo išleidimui būtinas lėšas ir su veikalą redagavusia A. V. Škiudaite aplankė vietas, kur dar rasta gyvenusių lietuvių pėdsakų. A. V. Škiudaitė daug dėmesio skyrė veikale dokumentuoti lietuvių emigrantų telkinius, jų statytas bažnyčias, parapijų mokyklas, steigtus klubus, pramogų bei kultūros centrus, knygų leidyklas, lietuviškas vienuolijas. Neabejotinai ji viena iš nedaugelio Lietuvos žurnalistų, artimai pažįstančių Amerikos lietuvius.

Sveikindami M. A. Remienę ir A. V. Škiudaitę su naujo leidinio atvedimu į pasaulį viliamės, kad „Draugas“ dar ilgus metus užsienio lietuviams bus tautinio sąmoningumo ir dvasinės kultūros stiprintojas. Ryžkimės „Draugui“ padėti sava prenumerata, auka jo leidybai, naryste Draugo fonde, pasiūsta telkinio korespondencija ir parašytu straipsniu. Tuo pačiu šį „Draugo“ šimtmetį apvainikuojantį leidinį įrikiuokime savo knygų lentynoje. Šis leidinys tebūna vadovėliu tiems, kurie ateityje moksliniu požiūriu vertins „Draugo“ pasiekimus.

2009 m. vasario 7 d.